

ԽԱԶ-ՓՈՒՇ

ՊԱՏՆԵՐ ՊԱՐՍԻԿ ԽԵՂՃԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

(քարզանկուած արեւմեան հայերեկի)

Ա

Ճուրաէ :

Այս առաւօտ, արեւը զորդալով երկնոտ կերպով հորիզոնէն դուրս նախցաւ ու կրկին անհետացաւ : Անոր գունաթափ դէմքը այնքան շփոթած էր, այնքան ողորմելի, որ մարդ զայն դիտած ատեն՝ կը խղճար անոր վրայ : Ան ալ կը մտէր :

Երկինքը մառախլապատ է : Զինչ չկայ : Բայց օդին մէջ սառնային փոշին արծաթէ թեփուկներու նման կը լողայ, կը լողայ՝ միւլեռնաւոր մանր աստղիկներով : Այդ աստղիկները, ինչպէս րուբինի սուր փշարեք, կը կտտաւորան, կ'այրեն մարդու աչքերը, կը սքոյն, ձեռքերն ու մարմնի բոլոր բաց տեղերը : Անկարելի է չունչ առնել : չունչը կը սառն ընթացումը վրայ : Անկարելի է աչք բանալ : Թարթիլները, սառած, փակած են իրարու : Կը փչէ դանդաղանք զամին եւ ամէն բան կը քաղցնէ : Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, Թեւրանը աղպիսի ցուրտ առաւօտ մը չէր տեսած : Փողոցներուն մէջ գետինը երկաթի պէս սառեր, ամուրցեր ու ձաթթոյն էր : Սառեր էր շուրջ ալ որ կանցնէր ատորկրկեայ խողովակներով մէջքէն : Սառեր էին եւ լճակները որոնք ձեռքացած էին սառցատուներուն մօտ : Սառեր էին եւ ծառերը իրենց եղեմապատ ճիւղերով : Ամբողջ քաղաքը ամբողջ սառնային զանգուած մը կը նմանապաշարէր :

Զնայելով որ օրը բաւական յառաջացած էր, փողոցներուն մէջ դեռ ոչ ոք չէր երեւար : Բոլոր գոնները փակ էին : Թռչուններն ալ չէին երեւար : միայն սովաւանջ աղուաւը, չկարեւորալով երկար համբերել, դուրս նետուեցաւ իր պատասպարանէն, դնաջ ո եւ է պարեն մը փնտռել : Անցաւ եղեմամբ արծաթալրած կտուրներու վրայէն, լուսամուտներու սառնային ներկարը դիտեց, անցաւ ամայի փողոցներէն, իր ծանոթ աղբաւորներուն նայեցաւ, եւ տեղ մը անորոշ կոյտ մը անանիով՝ ուրախութենէն զանի մը պտոյտ գործեց օդին մէջ եւ յետոյ վերէն սլացաւ կոյտին վրայ : Ակտաւ չտալով կայացահարկ եւ մագիլներով խառնալով : Բայց կոյտը սառեր, քար կարեր, փողոցի յատակին կպեր էր : Երեկ, երբ այդտեղէն անցաւ ջրիներու կարաւանը, այդ կոյտը, կպիտղ էր եւ

Թարմ : Բայց այսօր սոված թուռնը անոր կարծրութենէն զարիի հատիկ մը չկրցաւ հանել : Տհաճութեամբ թողուց կոյտը եւ տհաճութեամբ նետուեցաւ սառնային տարածութեան մէջ :

Միեւնոյն նպատակով իր պատասպարանէն դուրս էր եկել ուրիշ սովաւանջ արարած մը : Բայց ան աւելի բաղդաւոր դոնուեցաւ քան թէ աղուաւը :

Դատարկ փողոցէն միայնակ կ'երթար : Մերթ քայլերը կը փութացնէր ու կը վազէր, մերթ կանգ կ'առնէր, կը մտածէր եւ յետոյ կը շարունակէր քայլել՝ դանդաղ, անհաւասար քայլերով : Կարենա բնաւ ցուրտ չէր զգար, թէեւ մերկ էր բոլորովին : Իր հագուստը միայն երկու կտորէ կը բաղկանար, կրկու կտաւէ զենւթակներ, որոնց մին մէջքին կապուած, կը սքոյնէր իր մերկութիւնը եւ մինչեւ ծունկերը կ'իջնէր, իսկ միւսը՝ անյոյժ կերպով ձգուած ձախ ուսին վրայ՝ կը ծածկէր կուրծքին ու թիկունքին մէջ մասը : Մարմնոյն միւս մասերը բաց էին միացած : Բայց էր գուրբը, որ պատած էր թաղիքէ նման թանձրացած մաշկերով, բաց էին եւ բողբիլ ոտքերը՝ ճաթնած կրունկներով : Առաւօտեան դաժան ցուրտը կարծես կը վախնար չօյափել այդ թշուառ մերկութիւնը որ մտայն ալյանդակութիւն մը կը ներկայացնէր : Մրտած դէմքը, մոխրապատ մարմինը, մշտական կեղտի խաւը տարբերակէր կը դարձնէին այդ ալյանդակութիւնը :

Շրջակայքի ամբողջ դատարկութեան մէջ սպանիչ, անպատասխան տխրութիւն մը կը տրեմէր : քայլ ուրախ էր ան, սուլելով կ'երթար, եւ երբեմն խուլ կերպով կ'եղանակէր երկրի պէս բան մը : Իր ծայր փողոցներու խորին լուսթեան մէջ կը լսուէր ինչպէս ծայրայեղ թշուառութեան մը դաժան մրմունջը, որ դուրս կը հնչէր իր խորտակուած վատտակաթի կուրծքէն...

Այդ մարդը Վիագր-փուշը(*) էր :

(*) «Խաղ-փուշ» պարսկերէն լեզուով կը նշանակուէ «խաղ» (սառնային) հասնող կամ կը բողբ : Այդ զեղեցիկ թանկագին մորթը կը հագնէին Պարսից աղանակաւորները կամ շատ հաւորաւորները միայն : Իսկ աղքատներու որոշ դատակարգ մը, որ ոչ մէկ հագուստ չունին բացի քնցութիւնէն, խաղ-փուշ կոչուելով դառն հեղանութիւն մըն էր զգէպ ի անոնց ծայրագոյն թշուառութիւնը : Խաղ փուշները մասնաւոր պարսեանքով մը այդ անունով կը կոչեն իրենց մերկանալով հաստակութիւնը :

Մարդիկ անոր մերկութիւնը ծաղրելու համար զայն խաղ-փուշ կոչեցին: Բայց ան մարդոց պերճախօսութիւնը ծաղրելու համար, բռնորովին մերկ մարմնով կը իջէր:

Անցաւ պալատի ընդարձակ հրապարակէն, եւ մտաւ ծածկուած չուկաներէն մէկուն մէջ, Գիւլբապան «հասա»ները, մուշտակը գլուխնուն քաշած, դեռ կուէէին եկած խանութներու թումբերուն վրայ, եւ կոացած, իրենց սառուցիկ ձեռքերը բռներ էին հրաշլիկ մանդալին վրայ: Բայց կրակն անգամ սառեր էր:

Շուկան մտնելով աւելի յստաջ չգնաց, միտաբին մօտ, արդէն առոտուն կանուխէն իր կրպակը բացեր էր: Գիւլբապան, այսինքն մերկ գետնին վրայ նստած էր կեղծոտ ծարղ մը, եւ մօտը դրած ունէի խնդրէին աման մը, որուն բերանն ա՛լ աւելի կեղծոտ կտաւի կտորով մը ծածկուած էր: Ձերմ գոլորին կը բարձրանար ամանին բերնէն եւ օդը կը լեցնէր արտօթելի հոտով:

Շաքարէ աւելի քաղցր է:

Մեղրէն աւելի համով:

Շտապեցէ՛ք, աղքատներ՝:

Հատնելու վրայէ ...

Այսպէս կը գովաբանէր ան իր վաճառքին յատկութիւններն ու բարձր ծայնով գնողներ կը հաւերէր:

Մեր մոյայրջիկը մօտեցաւ անոր, հպարտ ձեւով մը ըսելով:

— Խաղ-փուշին թափին հանեցէք:

Մայրողը երկշտ կերպով աչքին տակէն նստեցաւ անոր վրայ, յետոյ զոգողուն ձեռքը տաւ: Դէպ ի ամանի բերանը, վեր բարձրացուց անոր վրայ ձգուած կտաւը, եւ դուրս բերաւ անոր մէջէն մոլոց վարդագոյն քանի մը գընդակներ, մեծ ու փոքր ծաւալով: Ատոնք ուրիշ բան չէին բայց թիէ խորոված ճակնդեղի կոշտեր, որ աղքատներու առոտուան ամենամսրիկի կերակուելու է՝ մանաւանդ ձմեռային օրերուն:

Խաղ-փուշը վար քաշեց իր վրայ ձգուած գինջակը, ստացած նուէրը անոր մէջ փաթաթեց, եւ առանց շնորհակալութիւն յայտնելու շտապով հեռացաւ:

Ճամադին, հանդիպեցաւ ուրիշ խաղ-փուշի մը: Այն երկրորդ աւելի ծեր էր քան առաջինը, եւ աւելի լաւ հաղուած, հտաւէ երկար չապկիկն վրայէն որ անոր միակ ներքին հաղուսան էր եւ մէջքէն փոկով պնդուած, ձգած ունիւր նոյնպէս երկարով երարկու մը որ ծուկներէն քաւկան վար կ'իջնէր: Եթէ հարկաւոր ըլլար

աշխարհիս բոլոր հնոտիներու նմուշն ունենալ, անտարակոյս կարելի էր գտնել այդ վերարկուին թանկը բաղադրութիւնը մէջ: Ընցոտիւներու հարուստ հաւաքածու մըն էր, որ անոր ուսերուն վրայ վերարկուի պաշտօն կը կատարէր: Եւ այդ բաղմամանեայ հաւաքածուն կաղմուած էր տարիներու, շատ տարիներու ընթացքին մէջ: Անոր դերձակը եղած էր ժամանակին ինքն իսկ, բաղդին բերմունքներուն համեմատ՝ երբ պատահէր որ զայն կրողը փողոցներուն եւ աղբանոցներուն մէջ լաթի կամ փայտի պատառ մը գտնէր, խնամքով վերցուցած եւ իր վերարկուին վրայ կարկառած էր: Այնտեղ ամէն տեսակ կտոր կար: Նիւթերու եւ գործունեւ քերտ միջեւ խորութիւն չէր գրուած: Այստեղ կպցուած կային թէ՛ հին գուլպաներու, թէ՛ հին գլխարկների. կտորուանքներ: Այնտեղ կպցուած կային կոշիկներու եւ բաներ ալ, իսկ անոնց կարգին՝ գեղեցիկ կտոր մը քաշմիբան ընտրել շալի, Բաւական էր թելը քաշել, եւ անա ցնցողներու մարողը շարք մը փուշ կուգար, եւ քաշքալուելով ու լուծուելով վար կը թափէր: Այդ մարդը, իր վերարկուելով, կարծես հաւաքակութիւնը կը յանդիմանէր: Ան բոլորը մէկտանց իր վրայ կը կրէր ինչ որ մարդիկ զատ զատ կը հագնէին:

Նշանաւոր էին անոր հողաթափները վոր կը քաշէին իր մերկ ոտները: Անոնց կացութիւնը շատ չէր տարբերեր վերարկուին վիճակէն: Զնանազանութիւնը անոր մէջ էր միայն որ հողաթափներուն կազմուածքին մէջ մտած էր մեծ քանակութեամբ երկակի, որմէ գորգաղբաբար զուրկ էր վերարկուին, իր կեանքին մէջ այդ թշուառականը, փողոցները կամ ճամբաներուն վրայ, որքան միտի կտորներ էր գտեր, բոլորը գամեր էր հողաթափներուն տակը, վերջին ժամանակները, յաջողեցաւ գտնել իշու պայտ մը: Ան ալ գտնեց առաջիններուն շարքին մէջ: Բայց դեռ վախ ունէր թէ արդեօք այդ զրաւ հաւորուած հողաթափները զինքը պիտի տանէ՞ին: Մինչեւ իր կեանքի վերջը: Կարելի էր ամենայն վստահութեամբ երաշխաւորել թէ պիտի տանէին: Որովհետեւ ինչ չսփով որ կը մաշէին, անոր հնգապատիկ ու տասնապատ տիկ անգամ նոր նիւթեր կ'աւելնային անոնց վրայ: Սոսկալի էր անոնց ծանրութիւնը: Բայց ծերունիին ոտքերը այն աստիճան սուրկած էին, որ ոչ շատ գոժուարութեամբ գտնոնք քարշ կուտար: Ինչպէս ծանր ամառանական պատիժ մը:

Երբ երկու խաղ-փուլները պատահեցան ի-
բարու, առաջինը ողջունեց հարցնելով.

— Խաղաղութիւն քեզ, Անմէտ հայրիկ, ի՞նչ
կայ որ այդպէս կանուխ դուրս ես ելեր.

— Յո՛ւրտ է, այս առաւօտ չառ ցուրտ է,
պատասխանեց ծերունին:

— Կըքա՞ր բան մը դտնել:

— Ոչ ին՛չ... ինչպէս աշխարհ պաղեր է ու սա-
ռոյց դարձեր, այնպէս սառել է մարդոց սիրտը:

Երիտասարդ խաղ-փուլը բացաւ իր դէնջակը
եւ քանի մը բոլպէ առաջ առաջած հակնդեղի
պատասխանները եղբայրաբար բաժնեց ծերունիին
հետ, ըսելով.

— Տա՛ր, այսօր ատիկա քեզի կը բաւէ. իսկ
վաղը՝ Աստուած ողորմած է:

ՐԱՖԻԻ

(Շարունակելի)

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍԻՆ

Ո.

Սեւ կամարներուն տակ այդ մեծ ու մռայլ Հիւանդանոցին,
Որուն հիմունքներն Աղէտքը զըրաւ:

Եւ որուն կատարը Մահուան զըրջը կը ծածանի,
Նեղ մահիճներու գամուած՝ կը հեծեն էակներ անթիւ:

Ատիկա տո՛ւնն է անիծուածներուն,

Տունն ուր կը բանաստեղծ զբժարող հոգիներն

Ձոր ձակատաղբին մէկ զմահանոցը վայրագ ու խռ
Ոյնչին խաղաղ ծոցէն վայրկեանի մ'համար գուրս քաշեց,

Տունը զբժնդակ ուր կը ծածանին, կուշան, կ'արիւնին
Բոլոր երեսներն Ապրելու Ցաւին:

Սա մարդն հոտ պըրկուած, վիրաւոր կուրծքով,

Ուսերը կը քած՝ կարծես կրանիտէ լեբան մը ներքեւ,

Եւ որուն ձեռքերը կը գալարուին

Դէպ անտես ցընորք մ'ազատ երկընքի:

Ըստըրկութիւնն է՝ աչքերով յոյսի եւ կատաղութեան,

Անդին, սա վրախ դէմքը ժանգոտած,

Որ՝ յաւերժական ժառանգութեան մը հալածատանջ՝

Կը բըզբաւի թոյնով մը ներքին,

Բըռնութիւնն է, պա՛ղ քունքերով, անբուն, անոյցս աչքերով:

Այդ կինն հրէշաւոր անդամներով, կոշտ միւսերով արձեւ,

Որ մինաւորիկ՝ անկիւն մը խըրած՝ խուլ կը հեծկըլտայ,

Դէմքն իր երկու խեղճ ձեռքերուն ներքեւ ցաւադին ծածկած,

Տըգեղութիւնն է Եւ սա ներդաշնակ աղջիկը խըրոխտ,

Որ՝ տենդոտ ձեռքին մէջ աղետաւոր հայելին սեղմած՝

Կը փընտէս անոր մոգական ջուրին մէջ մուկ խորշումներն

Ու ձեռմակ մազերն. ու բոլոր աւերն.

Որ դարանակալ կը սպասէ թաքուն՝

Իր մարմնոյն պատիր շքեղութեան տակ,

Գեղեցկութիւնն է՝ իր քայքայուածին վախով լըրկուած:

Հոս Ապուշութիւնն է որ իր պարագ

Ու չուրած աչքերը կը լայնցընէ.

Հոս, Յիմարութիւնն է, որուն զըբքիջն,

Անկող կը թընդայ, փրկատակներու մէջ պարող դինով

Ոգիի մ'ինչպէս երգը մոլեգին:

Անա Մուգը, ծանր ու լուռ, խուսափած

Ըստուերի մը հետքը փընտընելով:

Եւ Նախանձն անա,

Թուստ թաղախով արծնած իր բերանը մեծադայար:

digitised by A.R.A.R. @

PROF. G. THOUMAIAN,
CHIGWELL, LONDON.